

Voltaire

Memnông hay là sự sáng khôn của loài người

Dịch giả: Lê Tư Lành

WWW.VNTHUQUAN.NET, 2006

Một hôm, Memnông có dự kiến điên rồ là sẽ rất mực sáng khôn. Rất ít người mà ý định điên rồ đó lại đôi khi không thoáng qua đầu óc họ. Memnông tự nhủ:

- Muốn rất sáng khôn và do đó được rất sung sướng thì chỉ có việc là đừng có dục vọng; và như mọi người đều biết, như thế thì không gì dễ bằng.

Một là, ta sẽ không bao giờ yêu phụ nữ, vì trông thấy một tuyệt thế giai nhân, mình sẽ tự bảo: một ngày kia, đôi má đó sẽ nhăn nheo; hai con mắt đẹp sẽ viền đỏ; cái vú tròn trĩnh kia sẽ xẹp đi và xệ xuống; cái đầu xinh xắn kia sẽ hói. Như vậy bây giờ mình cứ nhìn người ấy bằng con mắt mà mình sẽ nhìn thấy họ lúc đó, thì hẳn là cái đầu ấy sẽ chẳng làm đầu óc mình phải bối rối.

Hai là, bao giờ ta cũng có điều độ. Cơm ngon, rượu nồng, sự cảm dỗ của các cuộc hội họp vui chơi không thể làm xiêu lòng ta; ta chỉ việc tưởng tượng ra kết quả của những sự vô điều độ, cái đầu nặng trĩu, cái bụng anh ách, mất trí khôn, sức khoẻ và thì

giờ, thế thì ta sẽ chỉ ăn để mà sống; sức khỏe ta lúc nào cũng như lúc nào, ý nghĩ của ta bao giờ cũng trong sáng. Tất cả cái đó rất dễ, đạt được cũng chẳng phải tài giỏi gì.

Sau nữa, Memnông nói, cần phải nghĩ tới của cải của ta một chút: lòng ham muốn của ta không thái quá, tiền tài của ta được đặt chắc chắn vào tay quan tổng giám thu tài chính ở Ninivơ(1), ta có đủ tiền để sống độc lập. Đó là cái quý nhất đời. Ta sẽ chẳng bao giờ bị thôi thúc phải đi châu chực quy lụy ai; ta sẽ chẳng ghen ghét ai và cũng chẳng ai ghen ghét mình. Điều này lại càng dễ làm hơn. Ta có bạn bè, Memnông tiếp tục nói, họ sẽ không bỏ ta vì họ sẽ chẳng có gì mà tranh chấp với ta. Ta sẽ chẳng bao giờ phải cẩu gắt với họ; và họ cũng sẽ chẳng bao giờ cẩu gắt với ta. Việc này thật chẳng có khó khăn gì hết.”

Sau khi đã sắp xếp xong ở trong phòng cái chương trình tối thiểu về sự sáng khôn, Memnông ngó đầu ra cửa sổ. Chàng trông thấy hai người đàn bà đang đi chơi dưới bóng cây phong ở gần nhà chàng. Một người thì già và ra vẻ không nghĩ đến gì hết; người kia thì trẻ, đẹp và hình như đang rất bận tâm. Người ấy thở dài, khóc và như vậy lại càng có vẻ yêu kiều hơn. Anh chàng sáng khôn của chúng ta xúc động không phải vì sắc đẹp của người đàn bà đó (chàng rất tin tưởng rằng không bao giờ cảm thấy sự yếu đuối ấy). Nhưng vì trông thấy nàng đau khổ. Chàng xuống đường, đến gần thiếu phụ thành Ninivơ với ý định khuyên giải

nàng một cách khôn khéo. Giai nhân đó kể bằng một giọng ngây thơ và cảm động cho chàng hay tất cả tai họa mà một ông chú – thực ra, nàng chẳng có ông chú nào cả - đã gây ra cho nàng; gã đó đã dùng mánh lới như thế nào để đoạt món của mà nàng chẳng hề có; và nàng rất sợ gã hung bạo như thế nào. Nàng nói với chàng:

- Tôi thấy ông là một người có thể chỉ điều hay lẽ phải cho tôi được, nếu ông hạ cố đến tận nhà tôi và xem xét công việc của tôi, thì tôi tin chắc rằng ông sẽ giải thoát tôi khỏi hoàn cảnh lúng túng khổ cực hiện giờ.

Memnông không chút ngần ngại, liền đi theo nàng, để xem xét một cách sáng suốt, khôn khéo công việc của nàng và để chỉ bảo điều hay lẽ phải cho nàng.

Người đàn bà buồn khổ kia dắt chàng vào một căn phòng thom phức, lễ phép mời chàng ngồi với nàng ở trên một cái xô-pha(2) rộng, hai người cùng ngồi lên đó, vắt chéo chân, ở trước mặt nhau. Thiếu phụ nói, mắt nhìn xuống thỉnh thoảng lại nhỏ lệ, khi mắt ngược lên thì bao giờ cũng gặp cặp mắt của chàng

Memnông sáng khôn đang nhìn nàng. Câu chuyện của nàng rất là cảm động, và mỗi khi họ nhìn nhau, câu chuyện lại càng cảm động bội phần. Memnông hết sức chú ý đến công việc của nàng, và thỉnh thoảng chàng lại cảm thấy có ý muốn nồng nhiệt làm ơn cho một người rất lương thiện mà lại khổ sở như thế. Trong khi

nói chuyện nồng nàn họ thôi không ngồi đối diện với nhau nữa lúc nào không biết. Chân họ không vắt chéo nữa, Memnông ghé sát vào nàng khuyên nhủ, góp cho nàng những ý kiến rất đằm thắm đến nỗi cả chàng lẫn nàng không thể nói về công việc được nữa và cũng không còn biết rằng họ đang nói dở câu chuyện đến đâu.

Trong khi họ đang ở trong tình trạng như thế thì người chú đến, như ta có thể đoán được: gã mang khí giới lăm lăm và lời đầu tiên gã nói là theo đúng lẽ lẽ ra gã đã giết chàng Memnông sáng khôn và cô cháu gái hần; lời cuối cùng hần thốt ra là nếu công hiến cho gã rất nhiều tiền, gã có thể tha tội cho. Memnông cũng bắt buộc phải cho hần tất cả của cải của mình. Thời đó người ta rất lấy làm sung sướng được thoát nạn một cách rẻ tiền như vậy. Lúc đó, châu Mỹ còn chưa được phát hiện và những bà đau khổ không đến nỗi nguy hiểm lắm như các bà bây giờ(3).

Memnông, xấu hổ và thất vọng, về nhà mình: chàng thấy ở nhà một tờ giấy mời chàng đi ăn với mấy người bạn thân. Chàng nói:

- Nếu ta ở nhà một mình, trí óc ta cứ nghĩ mãi về câu chuyện đáng buồn ấy, thì ta sẽ không ăn được, ta sẽ ốm, chỉ bằng đi ăn với những người bạn thân còn hơn. Trong không khí hợp mặt êm đềm, ta sẽ quên việc đại đột sáng nay.

Chàng đi đến nơi đã hẹn; người ta thấy chàng hơi buồn. Người ta rót rượu mời chàng uống để giải buồn. Rượu uống ít, có điều độ

là một liều thuốc tốt cho tâm hồn và thân thể. Chàng Memnông nghĩ như vậy rồi chàng uống say khướt. Sau bữa cơm, người ta mời chàng đánh bạc. Đánh dăm ba ván với bạn bè là một lối giải trí lành mạnh. Chàng liền đánh. Chàng thua hết sạch sành sanh cả tiền trong túi và lại còn chịu bốn lần hơn thế nữa. Vì đánh bạc mà họ cãi lộn nhau, rồi họ nổi nóng: một người bạn thân của chàng ném cái bình lắc quân xúc xắc vào mặt chàng, làm chàng thủng một mắt. Người ta phải khiêng chàng Memnông sáng khôn, say rượu, hết tiền bạc và thiếu một mắt về nhà chàng. Chàng say rượu nằm ngủ; và khi chàng thấy đầu óc đã tỉnh táo hơn, chàng sai đầy tớ đi lấy tiền ở nhà quan tổng giám thu tài chính của thành Ninivơ để trả nợ những người bạn thân của chàng: người ta bảo chàng rằng người mắc nợ chàng(4) đã giả mạo vỡ nợ sáng hôm đó rồi làm cho hàng trăm gia đình phải nguy khốn. Memnông tức quá, mắt dán thuốc cao, tay cầm lá đơn, vào trong triều xin vua phân xử tội tên vỡ nợ. Trong một phòng khách, chàng gặp nhiều mệnh phụ mỗi người đều mang những cái vòng(5) chu vi hai mươi bốn piê một cách nhẹ nhàng. Một bà trong bọn đó hơi biết chàng, vừa nói vừa ghé nhìn chàng:

- Úi chà! Khiếp quá!

Một người khác biết rõ chàng hơn, nói với chàng:

- Chào ông Memnông! Thưa ông, tôi thực rất lấy làm vui được

gặp ông. Nhân tiện, xin hỏi ông Memnông, tại sao ông lại mất một mắt?

Rồi bà đi qua, không đợi chàng trả lời.

Memnông náu mình vào một góc và chờ dịp quỳ dưới chân vua.

Thời khắc đó đã đến. Chàng sụp lạy ba lần rồi đệ trình lá đơn.

Hoàng thượng vui lòng nhận đơn và trao cho một trong những quan đại thần nghiên cứu để báo cáo cho vua biết. Quan tổng đại thần kéo chàng ra một nơi, vừa nói với giọng kẻ cả vừa cười chua chát:

- Tôi thấy ông là một người chợt đáng buồn cười, đáng lẽ phải thỉnh cầu tôi thì lại đi thỉnh cầu vua, và lại đáng buồn hơn là dám kiện một người võ nọ lương thiện mà tôi đã chiếu cố che chở, vì người ấy là cháu một mục hầu phòng của tình nhân tôi. Nếu ông muốn giữ con mắt còn lại thì ông ơi, ông hãy thôi việc ấy đi.

Memnông sau khi buổi sáng đã khước từ phụ nữ, không ăn uống quá độ, không ham chơi cờ bạc, không cãi cọ đánh nhau và nhất là đã khước từ chốn triều đình, thì chập tối đã bị một người đàn bà xinh đẹp lừa gạt và cướp bóc, đã say rượu, đã chơi bạc, đã cãi cọ đánh nhau, đã bị hỏng một mắt và đã vào trong triều bị người ta chế nhạo.

Ngạc nhiên sững người ra và đau đớn vô cùng, chàng trở về, lòng muốn chết đi được. Chàng muốn về nhà thì thấy bọn mõ toà do những chủ nợ phái đến đang khuân đồ đạc trong nhà chàng ra.

Chàng gần như bị ngất đi ở dưới gốc cây phong. Ở đó, chàng gặp người đàn bà xinh đẹp buổi sáng đang đi chơi với ông chú thân yêu của mẹ, và khi trông thấy Memnông dán thuốc cao thì mẹ cười phá lên. Đêm đến, Memnông trải rom ngủ gần tường nhà chàng. Chàng lên cơn sốt. Trong khi lên cơn, chàng ngủ chập chờn, nằm mơ thấy một vị thiên thần hiện ra.

Vị thiên thần chói loà ánh sáng, có sáu cánh xinh đẹp, nhưng không có chân, chẳng có đầu, không có đuôi, và chẳng giống cái gì hết. Memnông hỏi:

- Mi là ai?

- Ta là phúc thần của người. – Vị thần trả lời.

- Vậy hãy hoàn lại cho tôi con mắt, sức khỏe, của cải, sự sáng khôn của tôi. - Memnông nói.

Rồi chàng kể cho thần nghe chàng đã mất hết tất cả các thứ đó trong một ngày như thế nào.

- Đó là những chuyện chẳng bao giờ xảy ra trong cái thế giới mà các vị thiên thần ta ở. – Vị thần nói.

- Thế vị ở thế giới nào? – Con người đau khổ hỏi.

- Tổ quốc ta, - vị thần nói, - ở cách xa mặt trời năm trăm triệu dặm, trên một ngôi sao bé nhỏ ở cạnh Lang tinh, mà từ đây anh trông thấy được.

- Tốt thay xứ ấy! – Memnông nói. – Có đúng rằng tại nơi đó các vị không có những con mẹ khốn nạn nó lường đảo một người

khốn khổ, không có bạn thân thiết lấy hết tiền của người đó rồi lại đánh hấn hỏng một mắt, không có người võ nợ, không có những quan chế nhạo hấn mà không chịu phân xử cho hấn không?

- Không, chẳng có những việc đó đâu, - người cư dân ở ngôi sao nói. – Nơi ta ở không bao giờ bị phụ nữ lừa gạt vì không có đàn bà; cũng chẳng bao giờ ăn uống quá độ vì không hề ăn; chẳng có người võ nợ vì ở xứ của ta chẳng có vàng cũng không có bạc; không ai có thể đánh hỏng mắt của ta vì thân thể của ta khác hấn thân thể các người; và những vị quan chẳng bao giờ xử bất công, vì ở ngôi sao nhỏ bé của ta mọi người đều bình đẳng.

Memnông bèn hỏi thiên thần:

- Thừa thiên thần, không phụ nữ và không ăn uống thì các vị dùng thì giờ làm gì?
- Để trông nom các tinh tú khác đã được uỷ nhiệm cho chúng ta,
- vị thần nói, - và vì vậy ta đến an ủi người.
- Chao ôi, sao ngài không xuống đêm hôm qua để ngăn cản tôi làm bao nhiêu việc điên rồ. – Memnông nói.
- Hôm qua ta ở cạnh Atxan (Assan), anh cả người, - người nhà giời nói. – Người đó còn đáng thương hơn người. Đức vua khoan hoà Ấn Độ mà anh cả người được hân hạnh làm quan trong triều đình đã chọc thủng hai con mắt của anh cả người vì một chuyện bép xép nhỏ, và hiện nay anh cả người đang bị giam trong phòng

kín, chân tay bị xiềng xích.

Memnông nói:

- Thật là khổ tâm cho một gia đình có một vị phúc thần mà trong hai anh em, đứa thì chết, đứa thì mù, đứa thì nằm ổ rơm, đứa thì ở trong lao tù.

Động vật ở ngôi sao nói:

- Số phận người sẽ thay đổi. Dĩ nhiên là người sẽ chết suốt đời, nhưng trừ điều ấy ra, người sẽ còn được khá sung sướng, miễn là người đừng bao giờ lại có ý định đại đột là muốn rất mực sáng khôn.

- Vậy ra đó là một điều không thể đạt được ư? - Memnông vừa kêu lên vừa thở dài.

- Không thể được, cũng như là không thể rất mực khéo léo, rất mực khoẻ mạnh, rất mực sung sướng, - người kia đáp. – Ngay bọn ta cũng còn xa mới được như vậy. Chỉ có một tinh cầu có đủ tất cả thứ đó thôi, còn trong một trăm nghìn triệu tinh cầu khác ở tản mát trong không gian thì tất cả đều tiếp diễn ở mức độ trình tự. Ở tinh cầu thứ nhất người ta có ít trí khôn ngoan và lạc thú hơn là ở tinh cầu thứ hai, ở tinh cầu thứ hai lại ít hơn tinh cầu thứ ba và cứ như thế từ tinh cầu thứ ba cho đến tinh cầu cuối cùng, ở trong tinh cầu cuối cùng này, mọi người đều hoàn toàn điên rồ.

- Tôi sợ rằng, - Memnông nói – tinh cầu nhỏ bé toàn đất và nước của chúng tôi sẽ chính là những nhà thương điên của vũ trụ mà

tôi vừa được hân hạnh nghe vị nói.

- Không phải hoàn toàn thế, - vị thần nói, - nhưng gần như thế: tất cả mọi thứ đều phải ở đúng chỗ.

- Thế nhưng, - Memnông nói, - có một số thi sĩ, triết gia nói rằng tất cả đều tốt chẳng hoá ra rất sai hay sao?

- Họ nói đúng lắm vì họ căn cứ vào sự sắp xếp của toàn thể vũ trụ, - vị triết học nhà giời nói.

- Chao ôi! Chàng Memnông đáng thương hại trả lời, - chỉ khi nào tôi không chột nữa thì tôi mới tin như thế.

--Hết--

Chú thích:

(1) Ninivơ (Ninive): Thủ đô của xứ Atxyri (Assyrie) thời cổ

(2) Xôpha (Sofa): một thứ ghế giống như cái tràng kỷ nhưng có nệm dày

(3) Ý nói bệnh giang mai truyền từ châu Mỹ tới.

(4) Chỉ quan tổng giám thu

(5) Tức cái váy trong có vòng để váy xoè ra như một cái nơm lớn.